

CZU: 141.3:343.82(478)

RESOCIALIZAREA PERSOANELOR DEȚINUTE ÎN PENITENCIARELE DIN REPUBLICA MOLDOVA. ABORDARE ANTROPOLOGICO-FILOSOFICĂ

Tatiana MĂRGĂRINT

Universitatea de Stat din Moldova

Resocializarea deținuților reprezintă un segment al executării pedepselor care necesită o atenție sporită. Efortul comun al deținuților, al angajaților din penitenciare, al societății etc. poate oferi la finalul detenției persoane resocializate care se vor reintegra cu ușurință în societate. Angajații trebuie să facă tot posibilul pentru resocializarea celor care sunt în custodia statului, iar pentru aceasta e nevoie de calificare și dezvoltare de competențe. Profesionalismul angajaților îl înțelegeam ca obligație de a îndeplini sarcinile de serviciu cu responsabilitate, corectitudine, pricepere, eficiență etc. Indispensabile pentru resocializarea deținutului sunt menținerea legăturilor cu lumea de dincolo de zidurile penitenciarului: familia, prietenii, ONG-urile etc.

Cuvinte-cheie: resocializarea deținuților, strategii ale resocializării, Modelul Risc-Nevoie-Reactivitate, Modelul Good Lives.

THE RESOCIALIZATION OF PRISONERS IN THE PENITENTIARY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA. AN ANTHROPOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL APPROACH

The resocialization of the prisoners is a segment of the execution of the punishments that needs more attention. The joint effort of prisoners, prison staff, society, etc., can finally provide resocialized people who will easily reintegrate into the society. Employees must do everything possible to resocialize the persons in state custody and for this purpose they need qualification and skill development. We understand the professionalism of the employees as an obligation to perform the service tasks with responsibility, fairness, competence, efficiency, etc. Important, for the resocialization of the prisoner, are maintaining the links with the world beyond the prison walls: family, friends, NGOs, etc.

Keywords: the resocialization of a prisoners, the strategies of resocialization, The Risk Need Responsivity Model, Good Lives Model.

Introducere

În Republica Moldova, scopul executării pedepsei privative de libertate este protejarea societății și mai puțin resocializarea condamnaților, care încurajează după executarea pedepsei adoptarea unui stil de viață conform normelor general acceptate. Resocializarea trebuie realizată prin educație, instruire, activități de muncă utile, activități de petrecere a timpului liber. Sistemul de executare a pedepselor trebuie să asigure, în funcție de posibilități, o trecere fără obstacole de la regimul de detenție spre libertate [1, p.73-74].

Rezultate obținute

În 2015, la unul dintre penitenciarele din Republica Moldova a fost realizată o cercetare, care și-a propus analiza programelor de resocializare a deținuților. În raportul cercetării, autoarea N.Canțer evidențiază o serie de dificultăți care împiedică acest proces. Despre o bună parte dintre acestea ne-au relatat deținuții și angajații în interviurile realizate de noi în anul 2016, în cadrul studiului *Violența în familie și femeile în penitenciarul de la Rusca: trecut, prezent, viitor. Studiu antropologic*; în timpul activității de teren a *Studiului privind subcultura criminală în sistemul penitenciar, 2017* – parte a proiectului aplicat de Consiliul Europei *Sprrijin acordat reformelor justiției penale în Republica Moldova*. Dificultățile sunt:

- refuzul deținuților de a participa la diverse programe realizate în penitenciar. Cauzele sunt normele informale ale subculturii penitenciare care interzic de a lua parte la ele; neîncrederea în angajații care aplică aceste programe;
- suprapunerea multor programe și activități;
- imposibilitatea deținuților care muncesc de a participa la programe;
- deținuții au un spectru foarte larg de probleme: sănătate, relațiile cu membrii familiei, relațiile cu ceilalți deținuți, relațiile cu angajații, analfabetismul etc.;
- lipsa condițiilor și materialelor logistice pentru promovarea programelor;

- specialiștii au nevoie de formări în domeniul aplicării programelor de resocializare;
- lipsa colaborării cu alte sectoare și servicii din cadrul penitenciarului care participă la implementarea unor module din programele de resocializare;
- realizarea tuturor programelor este dificilă din cauza numărului mare de deținuți [2].

În acest studiu se afirmă că, deși în penitenciar sunt realizate intervenții specializate de natură psihologică, socială și educațională, numărul recidiviștilor crește constant. Integrarea în sistemul de valori aparținând sub-culturii penitenciare este atât de puternică, încât „puține persoane private de libertate reușesc să-și refacă viața cu adevărat atunci când se reîntorc în societate” [2]. Întrebările care ni le punem sunt: Intervențiile specializate de natură psihologică, socială, educațională, programele pluridisciplinare existente în penitenciar, despre care vorbește N.Canțer, sunt ele cu adevărat eficiente și sunt ele aplicate tuturor deținuților? Cum a fost măsurat impactul acestor programe asupra deținuților? Cine și cum ajută persoanele eliberate să se reintegreze în societate? Autoarea vorbește despre suprapunerea multor programe și activități, însă în majoritatea penitenciarelor suprapunere nu poate fi, deoarece se face prea puțin la această componentă.

Experții în domeniu afirmă că noul *Cod de executare* și actele privind *Statutul executării pedepsei de către condamnați* indică necesitatea schimbării metodelor de lucru ale serviciilor educative din penitenciare; semnaleză că la baza executării pedepsei trebuie să stea reabilitarea celor care vin în penitenciare. Finalitățile procesului de planificare a executării pedepsei trebuie să fie: dezvoltarea sentimentului de responsabilitate la deținuți; înțelegerea importanței respectării normelor sociale pentru a deveni cetățeni decenti; adoptarea unui comportament prosocial [3, p.24]. Persoanele care și-au ispășit pedeapsa în diverse penitenciare afirmă în interviurile realizate de către noi că nu s-a lucrat cu ele în vederea resocializării sau s-a lucrat puțin. Deținutele de la Rusca, de exemplu, relatează despre diferite activități organizate în penitenciar, însă nu cunosc că acestea sunt parte a programului de resocializare.

Procesul de resocializare presupune necesitatea unui plan individual de executare a pedepsei care să conțină:

- aprecierea riscului de recidivă;
- măsuri necesare de tratament și ajutor;
- evaluarea comportamentului în penitenciar;
- aprecierea atitudinii față de muncă;
- aprecierea atitudinii față de activitățile de instruire și educație în penitenciar etc.

Evaluarea dată trebuie să se facă atât la sosire, cât și pe întreaga perioadă a detenției. „Cunoscând trecutul și prezentul persoanei condamnate, analizând relația ei cu pedeapsa, regimul, activitatea de muncă, relațiile cu mediul social, psihologul poate prognoza comportamentul deținuților și după eliberare. Aceste pronosticuri trebuie reflectate în concluzii și recomandări, fapt ce va facilita procesul de reabilitare a persoanei condamnate” [3, p.24-25].

Strategia de resocializare include activitățile de bază pe termen lung și își propune reintegrarea ulterioară a deținuților. Analiza situației inițiale a deținutului sau a grupurilor de deținuți este realizată în funcție de anumite criterii: starea sănătății fizice și psihice; consum de substanțe narcotice; atitudinea față de sine, față de ceilalți etc., apoi se oferă o serie de activități, programe, servicii orientate spre resocializarea, reintegrarea condamnaților. Din interviurile realizate de noi în cadrul diverselor cercetări înțelegem că activitățile de bază ale strategiei de resocializare nu sunt cunoscute de către deținuți și persoanele eliberate și/sau nu sunt realizate așa cum este prevăzut în actele oficiale. Urmează relatări ale deținuților și ale persoanelor eliberate privind resocializarea în penitenciar:

Ce cunoașteți despre activitățile de resocializare?

Eu nu am auzit despre așa ceva.

Asistentul social, psihologul a lucrat cu voi?

Doar la sosire.

Pe mine m-au întrebat de unde am venit, mi-au arătat niște desene și gata.

Timp de jumătate de an v-ați adresat la psiholog, asistent social?

Nu.

Dar la eliberare v-au pregătit?

Eu m-am eliberat datorită amnistiei. (Persoană eliberată)

Vorbiți-ne despre activitățile, evenimentele organizate în penitenciar?

Au venit o dată cu fotbalul, din Leova, generația tânără. Au jucat fotbal cu deținuții. O singură dată, în timp de un an jumătate, au mers la Leova. Acolo am văzut cum deținuții au jucat în libertate, au jucat fotbal cu aceiași tineri.

Spectacole, concerte au fost organizate?

Aici (în penitenciarul de la Leova) eu nu am văzut, dar știu că la penitenciarul din Soroca au venit de la Chișinău și au organizat concerte. Pe parcursul a 3 ani cât am stat aici eu de două ori am văzut concert.

Anul Nou, Paștele cum îl sărbătoreți?

De Paște vine un preot la care pot să mergă să sfințească pasca cei care doresc, și gata.

De Anul Nou ne adunam toți împreună, aduceam produse și sărbătoream”. (Persoană eliberată)

Care sunt activitățile de resocializare la care participați?

Eu mai am mulți ani de stat în penitenciar până merg la resocializare”. (Deținută Rusca)

Explicația situației descrise mai sus am regăsit-o într-un raport în care experta în drepturile omului Ana Racu afirmă că personalul responsabil de elaborarea *Programelor individuale de executare a condamnărilor* indică doar aspecte privind implicarea deținutului în câmpul muncii sau implicarea în programe educaționale. În acest *Program anual* evaluarea psihologului nu este luată în calcul și în cazuri rare sunt indicate activități desfășurate de către psiholog. Aceasta semnalează „o lipsă de colaborare între specialiști, dar, cel mai grav, odată ce condamnatul ia cunoștință de activitățile programului și printre ele nu sunt programe psihosociale, atunci el nu cunoaște că trebuie să participe la acestea” [3, p.33]. A.Racu confirmă presupunerile noastre că „la evaluarea inițială a condamnatului în *Programul individual* nu sunt descrise acțiuni de pregătire pentru eliberare, acestea apar abia la finalul executării pedepsei, cu șase luni până la eliberarea din detenție” [Ibidem, p.34]. Considerăm că obiectivele și termenele pe care le-au stabilit angajații privind resocializarea trebuie să fie revăzute pentru a cuprinde toate aspectele necesare și utile reintegrării deținuților în societate. Realizarea activităților de ocupare a timpului liber, printre care câteva educaționale și de creație, nu sunt suficiente.

A.Racu a observat elaborarea formală a programelor individuale. Cel mai des printre activitățile planificate sunt programele de educație fizică și sport sau frecventarea bibliotecii, aproape niciodată nu sunt indicate programe psihosociale sau programe de tratament pentru consumatorii de droguri, de exemplu. Nu sunt planificate activități de pregătire pentru eliberare nici pentru deținuții care urmează să iasă la libertate [3, p.36].

Strategiile resocializării trebuie să pornească de la clarificarea misiunii, viziunii și a valorilor instituțiilor penitenciare. Aceste elemente oferă o bază solidă pentru deciziile privind resocializarea, rezultatul căreia este adaptarea individului la viața în societate.

Programele clasice de resocializare a deținuților conțin:

Instruire generală și formare vocațională. În penitenciare (penitenciarul pentru minori Goian, penitenciarul pentru femei de la Rusca și alte penitenciare) sunt organizate clase gimnaziale dar și cursuri de formare profesională în diverse meserii: frizer, bucătar, cizmar, lăcătuș auto, tencuitor. Clasele de instruire generală sunt afiliate instituției gimnaziale din apropierea penitenciarelor. Printre obiectivele instruirii generale se înscrie asigurarea accesului la o instruire calitativă, prin crearea condițiilor adecvate pentru persoanele deținute. Meseria însușită, instruirea generală în mediul penitenciar va permite ca la eliberare persoana să găsească mai rapid un loc de muncă și să se reintegreze ușor în societate.

Consiliere psihologică, filosofică și alte tipuri de consiliere. Scopul consilierii este de a contribui la funcționarea psihologică, emoțională, socială optimă a deținutului. Consilierea trebuie să fie realizată în funcție de personalitatea deținutului. Deținutul trebuie ghidat spre a gândi pozitiv, făcându-l să creadă în posibilitatea schimbării în bine. Este util pentru condamnat să se implice în programele fixate de profesioniști ca parte a planului individual de executare a pedepsei, să depună efort pentru a depăși stările de disconfort, să-și modifice comportamentele indezirabile social, să adopte un stil de viață sănătos etc. Diferite tipuri de consiliere în penitenciar sunt utile doar atunci când deținuții sunt motivați să apeleze la ele. Beneficiile consilierii: stare emoțională mai bună, conturare pozitivă a imaginii de sine, gestionare mai eficientă a situațiilor, probleme de relaționare minimalizate etc. Consilierea este indicată atunci când persoana vrea să fie ascultată, sprijinită, ajutată; când are nevoie de părerea și susținerea specialiștilor în diverse probleme.

Educație socială. Scopul educației este de a dezvolta personalitatea; de a responsabiliza social persoana; de a forma unele deprinderi în domenii cum ar fi desen, muzică, dans, sport; de a încuraja lectura; de a încuraja activitățile de muncă; de a valorifica, în scopul reeducării, serviciile de tip religios etc. Este important ca deținuții

să înțeleagă valoarea lor personală în societate, să conștientizeze responsabilitatea lor față de sine și față de ceilalți. Activitățile ce țin de educație socială vor încuraja cooperarea pentru realizarea diverselor activități în penitenciar, asumarea unor valori și norme sociale, civice general acceptate etc.

Tratament pentru consum de substanțe narcotice, alcool. Programele date sunt adresate persoanelor dependente de alcool sau de diverse tipuri de substanțe narcotice. Ele reprezintă o totalitate de măsuri sociale de prevenire, control, educație, tratament. Aceste programe își propun reabilitarea persoanelor din punct de vedere medical, psihologic. Scopul acestor măsuri trebuie să fie reducerea numărului de consumatori de alcool, droguri și a daunelor cauzate de consumul lor asupra vieții deținutului.

Resocializarea, cu toate acele componente analizate mai sus, trebuie să pună accentul pe prevenția comportamentelor de risc, pe adaptare socială etc. Importantă este pregătirea în domenii precum psihologia, asistența socială, sociologia, antropologia, criminologia etc. a specialiștilor care activează în penitenciare. Dacă este o singură persoană responsabilă de aceste programe, e dificil a atinge scopul resocializării. Considerăm că această sarcină ar trebui să stea în fața unei echipe multidisciplinare.

Conform noilor principii, elaborate de instituțiile penitenciare din diferite țări, la care au aderat cei din Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP), resocializarea trebuie inițiată din prima zi a detenției prin implicarea persoanei în diverse activități. Acest proces trebuie să ia în calcul nevoile deținutului de educație, instruire, consiliere psihologică, activități de muncă etc. orientate spre reintegrarea cu succes în comunitate. Programul de resocializare trebuie să fie elaborat pentru întreaga durată a detenției, totodată să fie flexibil, pentru a-l adapta pe deținut altor necesități ce pot apărea la el.

A. Racu afirmă că, actualmente, programul individual de executare a pedepsei este implementat, în baza ordinului ANP, în toate penitenciarele. Acesta este perfectat pentru fiecare deținut și conține secțiuni în care sunt prezente date social-demografice, informație despre antecedentele penale, despre aptitudinile pe care le are, indicii fizici, intervențiile care sunt planificate cu deținutul pe parcursul unui an, stimulările obținute de deținut sau sancționările la care a fost supus, intervențiile personalului specializat – psihologul și asistentul social, care participă la activitățile de resocializare a acestuia. „De ce însă procesul de resocializare este unul anevoios? Este oare conținutul secțiunilor corect, este relevantă informația inclusă în aceste secțiuni pentru schimbarea comportamentului infracțional? Iată încă o întrebare care apare atunci când analizăm acest proces” [3, p.30]. Această întrebare trebuie să și-o pună, în primul rând, cei din Administrația Națională a Penitenciarelor.

Modele de reabilitare a deținuților

Unul dintre modelele care permit o evaluare și tratare eficientă a infractorilor este Modelul Risk-Need-Responsivity sau Risc-Nevoie-Reactivitate (RNR), care a fost dezvoltat în Canada timp de aproximativ patru decenii, începând cu anii 1980. Autorii D.A. Andrews și J.Bonta susțin că RNR reprezintă principii de intervenție corectivă eficientă, în cadrul căreia poate fi utilizată o varietate mare de intervenții terapeutice. Autorii au delimitat trei principii de corecție eficiente denumite Risc, Nevoie și Reactivitate. Aceste principii au revoluționat practica de evaluare și tratare a populațiilor de infractori, în care factorii asociați cu RNR sunt clari, concisi și verificabili empiric.

Cu referire la conceptul de *risc*, D.A. Andrews și J.Bonta susțin că tratamentul ar trebui să fie rezervat grupurilor de infractori cu risc sporit, iar aprecierea stării de fapt să fie realizată prin instrumente de evaluare *actuariale*. Referitor la conceptul de *nevoie*, autorii se referă la nevoile criminogene care în literatura de specialitate sunt asociate cu recidiva în rândul populației criminale. Ei identifică opt factori centrali de risc/nevoie – „Marele Opt”, care dezvoltă și întrețin comportamentul criminal:

1. Istoria comportamentului antisocial caracterizată prin implicarea timpurie într-un număr și varietate mare de activități antisociale. Este un punct forte atunci când este absentă implicarea în așa gen de activități.
2. Modelul de personalitate antisocială, caracterizat prin comportament impulsiv, aventuros, căutător de plăcere, comportamente agresive și nerespectarea celorlalți. Riscurile asociate constau în autocontrol slab, slabă gestionare a mâniei și aptitudini slabe de rezolvare a problemelor. Prin urmare, un obiectiv al tratamentului este de a îmbunătăți aceste abilități.
3. Gândire antisocială, inclusiv atitudini, valori, credințe și o identitate predispusă spre a comite crime.
4. Asocieri antisociale și izolarea relativă față de persoane prosoziale care pot influența favorabil asupra individului.
5. Circumstanțe problematice în familie/căsătorie. Este cazul persoanelor din familii socialmente vulnerabile, din familii în care relațiile dintre membri sunt negative, violente.

6. Situații problematice la școală sau la locul de muncă unde sunt discriminați sau este manifestată violență de orice tip etc.
7. Puține, dacă există, activități de petrecere a timpului liber, așa cum se întâmplă în mediul rural etc.
8. Abuzul de substanțe (alcool, droguri) care afectează profund personalitatea [4].

Astfel, modelul RNR consideră factorii personali, interpersonal, sociali ca fiind decisivi în inițierea, începerea și întreținerea comportamentului criminal. D.A. Andrews și J.Bonta susțin că tratamentul ar trebui să se concentreze asupra nevoilor criminogene. Nevoile ne-criminogene, precum stima de sine scăzută și stresul personal, sunt privite ca terțiare, deci nu ar trebui să fie punctul central al tratamentului, cu excepția cazului în care acestea sunt relevante pentru al treilea principiu al tratamentului de corectare care este *reactivitatea*.

Principiul reactivității generale precizează că intervențiile eficiente tind să se bazeze pe teoriile *social cognitive* și *de învățare socială*. Teoria învățării sociale, introdusă de Albert Bandura, consideră că atât comportamentul normal, cât și cel deviant sunt învățate. Abordarea lui A.Bandura ia în calcul formarea și modificarea comportamentului sub influența factorilor sociali, accentuând că aproape orice tip de comportament poate fi învățat prin imitație (învățare vicariantă), observând comportamentul celorlalți și consecințele acelor comportamente. El consideră că procesul de observare a celorlalți ca și mijloc de învățare este mediat de factori cognitivi. A.Bandura nu se consideră un behaviorist, în ciuda celor care l-au încadrat în acest curent, deoarece abordarea lui trece de limitele acestuia, devenind social-cognitivă. În acest sens, teoria cognitivă socială este o teorie mult mai extinsă care captează o varietate de dimensiuni. Conform acestei teorii, în contextul social, învățarea are loc datorită interacțiunii continue a indivizilor, comportamentului lor și a mediului [5].

În anul 2000 C.Dowden și D.A. Andrews au analizat 35 de studii privind infractorii violenți și au constatat că programele care respectă principiile RNR au fost mai eficiente decât cele care nu au făcut-o. Mai exact, au observat că sancțiunile penale, în absența unui program de tratament, nu au avut niciun efect asupra recidivei. Programele care nu au ținut cont de nevoile infractorilor nu au produs o reducere semnificativă a recidivei, iar cele care au vizat nevoile criminogene au fost asociate cu un moderat efect asupra recidivei. La examinarea rezultatelor privind gradul de aderare la RNR s-a constatat că programele care au urmat toate cele trei principii au produs cele mai mari efecte. Ei au descoperit că un efect mai mare l-au avut programele care au pus sistematic accentul pe necesități criminogene, în timp ce rezultatele *iatrogene*, stări produse sau agravate ca urmare a unor manevre defectuoase, au fost obținute atunci când au fost vizate nevoi non-criminogene, cum ar fi stima scăzută de sine, probleme de sănătate mintală, depresie [4].

Modelul RNR a fost criticat în ultimii 15 ani, în special de către T.Ward, C.A.Stewart și alți cercetători. În 2003 T.Ward și colegii săi susțin că abordând doar nevoile criminogene ale infractorilor, a rămas în umbră viața lor. Ei consideră că modelul RNR abordează în termeni negativi tratamentul, reabilitarea, că accentul se pune pe reducerea distorsiunilor cognitive și pe suprimarea intereselor sexuale deviate. Autorii propun, în contrast, un model de factură antropologico-filosofică – Modelul Good Lives (GLM), care promovează consolidarea punctelor forte, deprinderilor și abilităților, dar nu diminuarea comportamentului negativ. În încercarea de a promova o „viață bună”, T.Ward și C.A. Stewart remarcă, de asemenea, că modelul RNR nu valorifică rolul important al identității persoanei în procesul de schimbare.

GLM pledează pentru schimbare ce presupune o „reconstrucție holistică a „eului”” [4]. Acest model vede oamenii ca factori de decizie, practicieni care *formulează, planifică* și intenționat *modifică* mediul lor și pe ei înșiși ca să-și atingă obiectivele. Conform acestei perspective, reabilitarea corecțională ar trebui să se concentreze pe ajutorarea infractorilor să dobândească miezul competențelor care se constituie din activități valoroase, gestionarea stresului, autodeterminarea, dezvoltarea spirituală și altele. Mediul în care oamenii funcționează e format din aspecte sociale, culturale, biologice și fizice care furnizează resursele ce le sunt necesare pentru a-și implementa planurile.

T.Ward și colegii săi C.A. Stewart, W.L. Marshall, D.R. Laws susțin că decât să punem accent pe nevoile criminogene în reabilitare, mai bine ne-am concentra pe îmbunătățirea abilităților infractorilor de a obține bunuri primare umane (Primary Human Goods). Aceste bunuri, așa cum sunt descrise de T.Ward și S.Maruna în 2007, își au originea în natura umană, ele au evoluat pentru a ajuta oamenii să stabilească rețele sociale puternice, să supraviețuiască și să se reproducă. Ei susțin că în timpul reabilitării obiectivul ar trebui să fie de a oferi deținuților oportunitatea să dobândească o identitate personală. P.M. Yates și G.M. Willis (2011) enumeră cele unsprezece bunuri primare necesare omului:

1. Viața (inclusiv viață sănătoasă și funcționare fizică optimală, satisfacție sexuală)
2. Cunoașterea

3. Excelența în muncă
4. Excelența în joc
5. Autonomie și autoorientare
6. Pacea interioară (liber de tulburări emoționale și stres)
7. Relații (inclusiv intime, romantice și relații familiale)
8. Comunitatea
9. Spiritualitatea (în sensul larg de a găsi sensul și scopul în viață)
10. Fericirea
11. Creativitatea.

Pentru dobândirea bunului primar sunt necesare mijloace numite de către autori bunuri secundare. De exemplu, pentru bunul primar *Cunoașterea* bunurile secundare pot include să meargă la școală, să participe la formări sau să aparțină unui grup de discuții. Pentru bunul primar *Excelență în muncă* binele secundar este să fie angajat sau implicat în instruire profesională. Pentru bunul primar *Spiritualitatea* binele secundar este să aibă acces la consiliere religioasă sau filosofică. Astfel, din perspectiva GLM, negativ este atunci când o persoană încearcă să achiziționeze un bun primar prin intermediul unui bun secundar antisocial sau necorespunzător. Din perspectiva GLM, nevoile criminogene sunt obstacole interne sau externe care frustrează și blochează dobândirea de bunuri primare umane (T.Ward și W.L. Marshall, 2004). Adică, crima se produce atunci când individul nu are capacitatea de a obține un bun într-o manieră prosocială și nu poate să gândească despre viața sa într-o manieră reflexivă.

Instituțiile penitenciare din Belgia, Singapore, Canada, Statele Unite ale Americii aplică cu succes acest model de reabilitare a deținuților dezvoltat de T.Ward și colegii săi. Acest model pornește de la principiul etic conform căruia infractorii au obligația de a respecta dreptul la bunăstare și libertate al altor oameni; același drept îl au și ei, în special în cazul punerii în aplicare a inițiativelor de pedeapsă și reintegrare. Pornind de la acest principiu etic, obiectivele principale sunt îmbunătățirea stării de bine a infractorilor și reducerea riscului comiterii altor infracțiuni. Acest model ajută persoanele să adopte un stil de viață pozitiv, satisfăcător care le va permite integrarea socială.

Comportamentul criminal rezultă atunci când indivizii nu au resurse interne și externe necesare pentru a dobândi bunurile folosind mijloace pro-sociale. Cu alte cuvinte, comportamentul infracțional reprezintă o încercare de a atinge valorile vieții prin metode neacceptate. Conform GLM, toți indivizii au aspirații și nevoi similare, iar una dintre responsabilitățile principale ale părinților, profesorilor, comunității este de a ajuta ca fiecare persoană să dobândească instrumentele necesare pentru a-și croi propriul drum în lume.

Consilierea filosofică a deținuților în GLM

Bunurile primare ale GLM pot fi accesate de persoane mai ușor datorită diverselor tipuri de consiliere. În penitenciare poate fi oferită: consiliere informațională prin intermediul căreia deținutului i se pot prezenta diverse informații pe domenii; consiliere educațională cu repere pentru urmarea modului sănătos de viață sau comportament în diferite situații etc.; consiliere privind dezvoltarea personală care va permite funcționarea optimă a persoanei; consiliere suportivă cu oferire de sprijin emoțional, apreciativ, material; consiliere vocațională care permite planificarea carierei; consiliere de criză care este destinată persoanelor în dificultate; consiliere pastorală sau consiliere religioasă care oferă redobândirea echilibrului și împăcării cu sine. Considerăm că în spațiul penitenciar este importantă și valoroasă *consilierea filosofică* a deținuților.

Asociația Europeană de Consiliere (2003) definește consilierea ca proces de învățare interactivă ce are loc între consilier și clienți. Acest proces abordează holistic aspecte sociale, culturale, economice și/sau emoționale. Consilierea se adresează persoanelor care au necesitatea de a rezolva unele probleme specifice: luare de decizie; adaptare la situații de criză; îmbunătățirea relațiilor; analiza emoțiilor, gândurilor, percepțiilor, conflictelor interne sau externe etc. Clienți putând fi indivizi, familii, grupuri sau instituții [6].

Practicieni din domeniul filosofiei care au vorbit despre valoarea consilierii filosofice au fost Lou Marinoff, Stefano Zampieri, Neri Pollastri, Marc Sautet, Oscar Brenifier, Shlomit Schuster, Tim LeBon și alții. În consilierea filosofică se aplică numeroase tehnici de lucru în grup și individual. Ea poate fi sub formă de dialog filosofic, dialog socratic, interviu derivat din dialogul filosofic, dezbateri filosofice, narațiuni sau biografii, consiliere individuală desfășurată online, consiliere individuală prin metoda PEACE enunțată de Lou Marinoff cu cei cinci pași: problema, emoția, analiza, contemplația și echilibrul. Consilierul și beneficiarul său se pot întâlni față în față sau chiar online.

Consilierea filosofică este o formă de intervenție care se adresează persoanelor care nu pot aprecia obiectiv realitatea aflându-se într-o situație critică în viața personală, viața de familie; nu pot decide ceva aflându-se într-un mediu anumit sau o nouă stare. Consilierul filosofic asistă persoana în găsirea de soluții. Consilierea filosofică este văzută ca dialog în care persoanele încearcă să ajungă la niște răspunsuri care liniștesc, eliberează persoana. Acest dialog îl ajută pe beneficiar „să se cunoască pe sine însuși”, să se accepte, iar mai apoi să găsească răspunsuri. Scopul consilierii este de a atinge o stare emoțională stabilă, viața de calitate în măsura celor posibile etc. Consilierea filosofică lărgeste orizontul, dezvoltă abilități de analiză, sinteză etc.

Cunoștințele necesare unui consilier filosofic sunt din diferite domenii: filosofie în primul rând, dar și psihologie, pedagogie, medicină, diverse activități profesionale etc. Consilierul trebuie să pornească în activitatea sa de la valorile umaniste, adică în a-i vedea pe oameni pozitiv: de încredere, dornici de schimbare, iubitori ai celorlalți dar și iubitori de înțelepciune etc. Ca specialist, el contribuie la schimbarea spre bine a persoanei, este interesat sincer de bunăstarea emoțională, de evoluția spirituală a celui alt. Consilierul și beneficiarul sunt aliați, însă beneficiarul este cel care în rezultat trebuie să ia decizii, să se autoevalueze, să-și rezolve problemele.

Consilierea de grup poate fi făcută sub formă de: dialog socratic nelsonian, seminar de grup, dispută filosofică, comunitate de investigare sau explorare, cafenea filosofică, seară de filosofie, weekend filosofic, vacanțe sau călătorii filosofice, festival de filosofie, cină filosofică, plimbări filosofice etc. Fiecare dintre ele trebuie să respecte niște rigori ce permit desfășurarea cu succes a acestor activități. Rigorile se referă la spațiul, ora la care se desfășoară activitatea; numărul persoanelor invitate pentru consiliere; personalitatea, profesionalismul consilierului; respectarea regulilor de către toți participanții etc. Consilierea filosofică este utilă prin faptul că îl ajută pe om să găsească răspunsuri la întrebările existențiale care îl frământă.

Românii Claudiu Mesaroș, Marian Tătaru vorbesc în lucrările lor despre filosofia pentru deținuți, filosofia pentru grupuri vulnerabile sau defavorizate etc. [7]. Consilierea filosofică nu trebuie să aibă scop terapeutic; în cazul deținuților ea trebuie să-și propună un scop educațional. Această formă de intervenție permite înțelegerea problemelor personale ale beneficiarului, soluționarea lor prin explicarea funcționării lumii în care se află. Consilierea filosofică este în primul rând un dialog care permite părților implicate să ajungă, prin puterea gândului, acolo unde poți afla răspunsuri la cele mai profunde și intime întrebări.

Concluzii

Noțiunea de resocializare în sens larg este folosită când se vorbește despre transformarea individului. Necesitatea resocializării apare în cazuri neobișnuite, cum ar fi emigrarea, adoptarea unei noi religii, mobilitatea verticală ascendentă, spitalizarea prelungită etc., care presupun însușirea unor noi valori, norme și atitudini. În sens restrâns, noțiunea de resocializare este folosită în psihologia penitenciară, în criminologie, ca proces de reeducare necesar în cazul comportamentului deviant și delinvent.

Resocializarea trebuie să înceapă din prima zi de executare a pedepsei, odată cu evaluarea caracteristicilor de personalitate, a curenților educaționale și sociale. Filosofia resocializării conține ideea că oamenii sunt o valoare pentru societate, iar pedeapsa, fără efortul de reeducare a deținuților pentru a se simți necesari societății, este inutilă.

Procesul de resocializare a persoanelor deținute este posibil când este prezent efortul conjugat al deținuților, angajaților ANP, ONG-urilor, societății, instituțiilor statului, familiei etc. Programele de resocializare trebuie să răspundă necesităților deținuților sau persoanelor eliberate din detenție. Pentru o mai bună realizare a activităților de serviciu este necesar de a schimba atitudinea negativă a celor care lucrează cu persoane deținute/eliberate.

Munca în penitenciar este unul dintre factorii care contribuie la reintegrarea socială și la reducerea recidivei. Prin muncă persoana obține abilități, calificări profesionale, responsabilități sociale, experiență, bani etc. La eliberare persoanele pot să facă diferite lucruri utile în gospodărie, precum reparații electrice, reparații interior etc.

Menținerea relațiilor cu familia, iar acolo unde este cazul – îmbunătățirea relațiilor cu familia, este un obiectiv prioritar pentru reinsertia socială a persoanei private de libertate. Familia este cea care poate oferi suportul necesar deținutului/persoanei eliberate. Încurajarea vizitelor membrilor familiei este un important pas în resocializarea și ulterior reintegrarea deținutului. Reintegrarea socială începe cu acceptarea de către familie, disponibilitatea familiei de a susține material și moral persoana condamnată/eliberată.

Referințe:

1. PÁLVÖLGYI, A. Necesitatea participării societății la executarea pedepselor (resocializare, reintegrare). În: *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Drept*, p.68-76. <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481045738-pa--lvo--lgyi-a--kos.pdf> (Accesat: 02.08.2019)
2. CANȚER, N. Analiza programelor de resocializare a deținuților în mediul penitenciar. În: *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței științifice internaționale prilejuite aniversării a 15 ani de la fondarea Facultății de Psihologie, Științe ale Educației și Asistența Socială, ULIM. Ediția a VI-a. Vol. 2. Mentalități ale societății în transformare*. Chișinău, 2016, p.28-35. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/28-35_0.pdf (Accesat: 02.08.2019)
3. RACU, A. *Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective*. Chișinău, 2015. 72 p.
4. LOOMAN, J., ABRACEN, J. The Risk Need Responsivity Model of Offender Rehabilitation: Is There Really a Need For a Paradigm Shift? In: *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2013, vol.8, nr.3-4, p.30-36. https://www.researchgate.net/publication/277630411_The_Risk_Need_Responsivity_Model_of_Offender_Rehabilitation_Is_There_Really_a_Need_For_a_Paradigm_Shift (Accesat: 27.07.2019)
5. BONCHIȘ, E., DRUGAȘ, M., TRIP, S., DINDELEGAN, C. *Introducere în Psihologia personalității*. Oradea: Universitatea din Oradea, 2009. 404 p.
6. *Training Standards, Accreditation and Ethical Charter*. Athens, 2003. <http://eac.eu.com/standards-ethics/>
7. *Consilierea filosofică și etică. Reflecții și practici în România*. București: Eikon, 2019. 220 p.

Date despre autor:

Tatiana MĂRGĂRINT, lector, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: margarinttatiana@yahoo.com

Prezentat la 08.02.2020